

EL PROCÉS DE CATALOGACIÓ I ESTUDI DELS MOLINS MEDIEVALS I MODERNS DEL MARESME

Grup d'Història del Casal de Mataró

1. ELS MOLINS MEDIEVALS DEL MARESME: RECERCA I DIVULGACIÓ

El Grup d'Història del Casal, a les darreries de 1999, va constituir una Secció d'Estudis Medievals que havia de tenir cura de l'organització continuada de les Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme que s'havien celebrat aquell any per primera vegada (cal dir que, properament, ja se'n convocaran les cinquenes). A més, els membres de la secció es van posar com a objectiu fomentar la recerca en el període de l'edat mitjana i en aquest sentit es va constituir un grup de treball centrat en l'estudi dels molins medievals de la comarca. L'equip estava format per Joan Bou, Joaquim Graupera i Jaume Vellvehí.

La primera fase del projecte va consistir en la recerca documental i de restes físiques, a fi d'elaborar un inventari tant dels molins del Maresme documentats i conservats (totalment o parcial) com dels desapareguts. El treball de camp va donar moltes sorpreses, ja que es van poder localitzar nombrosos molins que, si bé constaven documentalment, es donaven per desapareguts. Aquests serien els casos, entre d'altres, del molí des Clapers a Palafròls o del molí del Vilar a Tordera. En altres casos es van documentar molins desapareguts o d'ubicació incerta, com ara el molí de Can Gel a Canyamars, i alhora es van localitzar restes de construccions molineres però que no es van poder identificar amb les fonts documentals, com el molí de Can Vereguer al veïnat de Vallmanya a Tordera. Finalment es realitzà pròpiament l'estudi individual de cada molí i la valoració de tot el conjunt.

La recerca es va ampliar més enllà del període medieval, fins a l'època moderna, donat el volum i la rellevància d'aquest patrimoni preindustrial que anava sorgint, corresponent a aquesta època. Cal dir, però, que la incorporació a l'estudi d'aquests edificis d'època posterior

no ha tingut la mateixa profunditat i dedicació, ja que no eren l'objecte estricte de l'estudi, però sí que valoràrem l'interès que podia tenir el fet d'inventariar-los. Per tant, es pot considerar que l'inventari d'aquesta època és incomplet.

Els resultats de la primera fase van donar les següents dades: es poden datar un total de setanta-nou molins d'entre els segles XI i el XIX, que es distribuïen de la següent manera: Alella 1, Arenys (de Mar i de Munt) 3, Argentona 6, Cabrera 2, Caldes d'Estrac 3, Dosrius 4, Malgrat de Mar 3, Mataró 4, Masnou 1, Montgat 2, Palafolls 3, Pineda 3, Premià possiblement 1, Sant Andreu de Llavaneres 4, Sant Cebrià de Vallalta 2, Sant Iscle de Vallalta 3, Sant Pol de Mar 2, Sant Vicenç de Montalt 2, Santa Susanna 1, Teià 1, Tiana 1, Tordera 23 i Vilassar (de Dalt i de Mar) 4.

De l'estudi de conjunt de les restes localitzades –la seva datació, descripció i contextualització– en va resultar l'establiment de tipologies, l'organització de la propietat o la seva distribució en el territori, per exemple.

La segona fase del projecte fou la divulgació i s'encaminà en dues direccions: la pròpiament científica i la divulgativa. En l'àmbit divulgatiu es van publicar articles en revistes com ara *Felibrejada: Butlletí del Grup d'Història del Casal*; *Fonts. Butlletí del Centre d'Estudis Argentonins "Jaume Clavell"*; *Duos Rios*, publicació de l'Arxiu Municipal de Dosrius; i a la publicació *Tordera: Història d'un poble*, del Cercle d'Història de Tordera. A més, es va publicar el llibre *Molrà el gra: Els molins de la baixa Tordera*, que recull part de l'inventari amb el seu estudi. En l'àmbit científic, es van presentar ponències en jornades i congressos, com ara les II Jornades d'Història i d'Arqueologia Medieval del Maresme, celebrades a Mataró entre octubre i novembre de 2001, i el III Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya, celebrat a Sabadell entre el 18 i el 21 de maig de 2006, ponències que foren publicades en les actes respectives.

D'altra banda, i dins de l'àmbit de la divulgació, es van realitzar conferències a Tordera, Malgrat de Mar, Pineda i Mataró i es van organitzar visites guiades en diferents itineraris a la vall de la riera de Pineda, Santa Susanna, Palafolls o Riudarenes.

2. RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI

El projecte ha contribuït a posar en valor el patrimoni arquitectònic, històric i antropològic preindustrial de la comarca. La recerca, que havia partit de zero, havia posat a l'abast un inventari i havia rescatat de l'oblit moltes de les construccions molineres. No només gràcies a la realització

del projecte, però sí que d'alguna manera com a conseqüència seva, s'han produït algunes actuacions de recuperació d'aquest patrimoni.

Coincidint en el temps amb la recerca, es va constituir a Pineda de Mar la plataforma Salvem la Vall de la Riera de Pineda, en oposició a la constant pressió urbanística. Entre les activitats i iniciatives que va promoure, la plataforma va elaborar un projecte de recuperació del molí de Can Marquès a Sant Pere de Riu (terme agregat al de Tordera). D'aquesta manera, l'any 2002 es va restaurar el molí del segle XIV, situat a la riba esquerra de la riera de Pineda, i que actualment es pot visitar. Es tracta d'un edifici de planta més o menys quadrada que ha conservat la seva estructura malgrat les reformes. És d'una sola planta amb l'obrador a nivell del sòl i al dessota conserva el carcabà. També ha conservat la bassa i algunes de les moles.

El mateix any 2003 que publicàrem l'inventari, la propietat primer i poc després la plataforma Salvem la Vall de la Riera de Pineda van realitzar una neteja de l'entorn del molí d'en Pallofa o de les Nogueres (terme de Sant Pere de Riu a Tordera), que va posar al descobert la bassa amb el cup fins aleshores inaccessible per la runa i vegetació que l'ocultava. Actualment es pot veure l'edifici moliner i el casal -amb el sostre enrunat-, el cup i la bassa.

L'estiu del 2007, l'Ajuntament de Dosrius va condicionar l'arbreda on hi havia hagut l'antic molí de Can Galzeran a Canyamars, per a celebrar-hi la Festa Major. En el transcurs de l'actuació es va posar al descobert el cup i part de la bassa de l'antic molí del segle XVI. Les restes, força espectaculars, han estat conservades i no es descarta poder-les recuperar d'alguna manera, incloent-les en els itineraris de patrimoni com el pou de glaç de Can Galzeran.

El mes de febrer de 2008, l'Ajuntament de Malgrat va aprovar d'adjudicar l'excavació arqueològica en el Molí d'en Valeri o de la Sal. Aquesta serà la primera actuació i servirà per a fer la proposta general d'intervenció per poder valorar una possible rehabilitació. El molí està situat en el carrer de Zenòbia Camprubí, prop de la carretera N-II, i fou comprat per l'Ajuntament el 1998. L'edifici, que està protegit per estar inclòs en el Catàleg del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Malgrat, el formen tres plantes: el carcabà al soterrani, l'obrador al semisoterrani amb dues moles i l'habitatge a nivell de carrer. També es conserva la bassa amb un cup doble.

El mes de juny de 2008, una altra notícia s'afegia al conjunt d'actuacions: l'Ajuntament de Santa Susanna va aprovar la declaració de diversos elements de patrimoni arquitectònic del municipi com a Béns Culturals d'Interès Local (BCIL), i entre els edificis catalogats hi havia

les restes del molí d'en Jordà, conegut també com a molí de la Taverna, que destaca sobretot per l'aqüeducte que conduïa l'aigua fins al molí, que conserva dues grans arcades que travessen el torrent del qual se subministra, força metres més amunt. Cronològicament, cal situar-lo entre els segles XVII i XVIII.

Esperem que aquesta recerca continuï donant més fruits i contribueixi a valorar més un patrimoni que cada vegada costa més de preservar a causa de la creixent pressió urbanística i al desconeixement.

3. BIBLIOGRAFIA

BOU, Joan; VELLVEHÍ, Jaume. *Ruta pels molins medievals del Maresme: Excursió, diumenge 20 d'octubre del 2002*. Grup d'Història del Casal (Mataró 2002).

– «Els molins medievals de l'Alt Maresme (s. XI-XVI)», *II Jornades d'Història i d'Arqueologia Medieval del Maresme (octubre-novembre 2001)*, Grup d'Història del Casal (Mataró 2003), 149-166.

– *Molrà el gra: Els molins de la baixa Tordera*. La Comarcal (Argentona 2003).

– «Molí de les Nogueres, Can Cànovas o d'en Pallofa, Sant Pere de Riu: Tordera (segles XV-XVI)», *Felibrejada: Butlletí del Grup d'Història del Casal* [Mataró], núm. 72 (octubre-desembre 2004), 3-24.

– «Molins del terme de Tordera», *Tordera història d'un poble*. Cercle d'Història de Tordera; Ajuntament de Tordera (Tordera 2004), 46-65.

BOU, Joan; GRAUPERA, Joaquim; VELLVEHÍ, Jaume. «Els molins medievals i moderns del Maresme», *III Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya. Sabadell. Del 18 al 21 de maig de 2006. Actes*. Vol. I. ACRAM (Sabadell 2007), 165-183.

GRAUPERA, Joaquim. «Els molins medievals d'Argentona», *Felibrejada: Butlletí del Grup d'Història del Casal* [Mataró], núm. 55 (2001), 8-12.

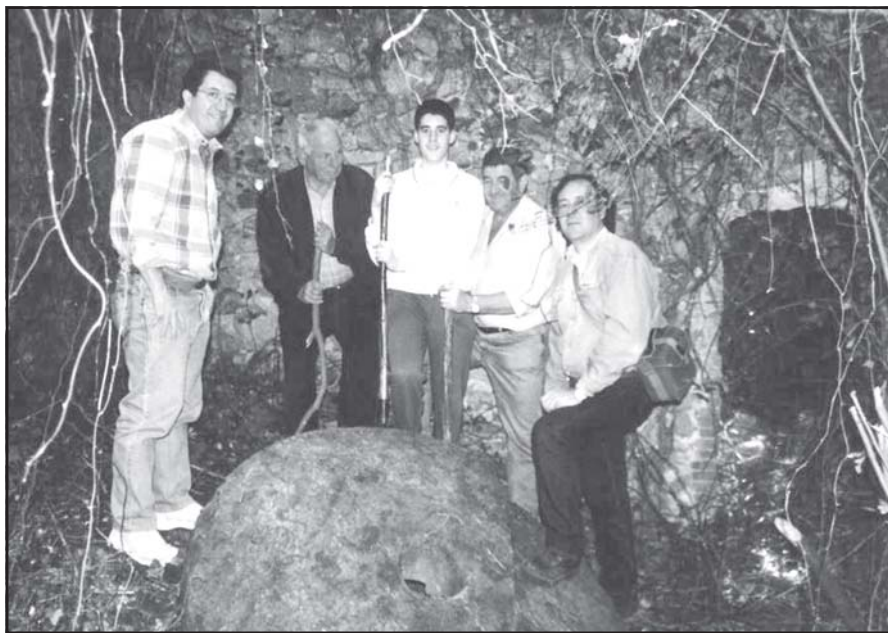
– «Els molins medievals d'Argentona», *Fonts: Butlletí del Centre d'Estudis Argentonins "Jaume Clavell"* [Argentona], núm. 11 (juliol 2002), 19-26.

VELLVEHÍ, Jaume. «Els molins medievals de Dosrius», *Felibrejada: Butlletí del Grup d'Història del Casal* [Mataró], núm. 55 (gener-febrer 2001), 13-15.

– «Molí del Castell. Dosrius (ss. XIII-XV)», *Felibrejada: Butlletí del Grup d'Història del Casal* [Mataró], núm. 55 (gener-febrer 2001), 27-28.

– «Els molins del terme del Castell de Dosrius», *Duos Rios* [Dosrius], núm. 1 (abril 2004), 29-35.

– «El molí fariner de Can Galceran a Canyamars», *Duos Rios* [Dosrius], núm. 2 (juny 2008), 38-40.

L'equip de recerca al molí de Can Vinyes a Tordera.

Interior de l'obrador del molí de Can Marquès a Sant Pere de Riu, un cop restaurat.